

Μύθοι και αλήθειες για την Ανωτάτη Εκπαίδευση

Του ΧΑΡΙΑΛΟΥ Ν. ΨΑΡΑΥΤΗ(*)

Ο ΜΥΘΟΣ	Η ΑΛΗΘΕΙΑ
Η δωρεάν παιδεία είναι δημοκρατική κατάκτηση του Ελληνικού λαού.	Η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα κάθε άλλο παρά δωρεάν είναι. Ένα κομμάτι του κόστους της (διδάκτρα και βιβλία) είναι δωρεάν για ένα κομμάτι μόνο του φοιτητικού πληθυσμού (του περίπου 20% των υποψηφίων που μπαίνουν στα ΑΕΙ κάθε χρόνο και άλλων τόσων που καταλήγουν σε κάποιο ΤΕΙ). Ο τίτλος της παραπαιδείας είναι ίδιας τάξης μεγέθους με κρατικές δαπάνες.
Οποιαδήποτε αλλαγή του συστήματος της δωρεάν παιδείας θα αύξανε την κοινωνική ανισότητα υπέρ των οικονομικά προνομιούχων.	Η «δωρεάν παιδεία», εκτός από εξαιρετικά κλειστή είναι και κοινωνικά άνοση. Παιδιά βιομηχάνων, υπαλλήλων ή εμπόρων εκπροσωπούνται στα ΑΕΙ αναλογικά 3 φορές περισσότερο από παιδιά αγροτών ή εργατών, γιατί έχουν περισσότερη άνεση να καλύψουν το κόστος φροντιστηρίου για 2 χρόνια, ή να περιμένουν την επομένη χρονιά αν δεν μπουν στη σχολή της προτίμησής τους. Τα διδάκτρα και τα βιβλία είναι εξίσου δωρεάν για όλους, πλούσιους και μη. Και φυσικά, εάν κάποιος έχει οικονομική άνεση, μπορεί πάντα να πάει στο εξωτερικό, είτε επειδή απέτυχε στις γενικές εξετάσεις, είτε από επιλογή.
Ο αριθμός των φοιτητών στα Ελληνικά ΑΕΙ είναι εκρηκτικά μεγάλα σε σχέση με άλλες πιο προηγμένες χώρες.	Η Ελλάδα είναι πιο κάτω από πολλές χώρες σε αριθμό φοιτητών ΑΕΙ ανά μονάδα πληθυσμού (π.χ. 20% πιο κάτω από το Βέλγιο, 30% πιο κάτω από την Ολλανδία). Είμαστε λίγο πιο πάνω από τη Ρουμανία, και ξεπερνάμε σαφώς την Πορτογαλία και την Αλβανία.
Οι γενικές εξετάσεις είναι ένα αδιάβλητο και ορθολογικό σύστημα επιλογής υποψηφίων για τα ΑΕΙ.	Αδιάβλητο είναι και το ΠΡΟ-ΠΟ. Οι γενικές εξετάσεις είναι ένα απάνθρωπο σύστημα που ευνοεί κυρίως αυτούς που πηγαίνουν φροντιστήριο. Τα ΑΕΙ δεν έχουν την παραμικρή συμμετοχή στη διαδικασία επιλογής υποψηφίων, αλλά ούτε καν και στον καθορισμό του αριθμού των εισακτέων.
Το επίπεδο των φοιτητών στα Ελληνικά ΑΕΙ είναι πολύ χαμηλό.	Πολλοί από τους φοιτητές αυτούς είναι εξαιρετικά υψηλού επιπέδου και μερικοί συνεχίζουν τις σπουδές τους στο εξωτερικό με λαμπρά αποτελέσματα (ένα εκ των οποίων συνήθως είναι ότι δεν επιστρέφουν ποτέ πια στην Ελλάδα). Πολλοί από τους υπολοίπους είναι αξιόλογοι, αλλά γίνονται αδιάφοροι ευθύς ως εισαχθούν στο πανεπιστήμιο.
Τα ΑΕΙ στην Ελλάδα είναι αυτόνομα ιδρύματα που λειτουργούν βάσει μιας εθνικής στρατηγικής που εξυπηρετεί τις ανάγκες του τόπου.	Με την πλήρη εξάρτηση των ΑΕΙ από το Υπουργείο Παιδείας σε όλα τα κρίσιμα θέματα (προϋπολογισμός, αριθμός εισακτέων, ποιαι εισάγονται και με τι σύστημα, θέσεις ΔΕΠ και άλλου προσωπικού, κ.λπ.), κάθε συζήτηση περί αυτονομίας είναι αστεία. Υπάρχει εξ' άλλου μεγάλη στρέβλωση μεταξύ των ειδικτήτων που παρόντων σήμερα τα ΑΕΙ και αυτών που χρειάζεται η οικονομία για μεγαλύτερη ανάπτυξη. Καμμία «εθνική στρατηγική» δεν υπάρχει.
Οι βιβλιοθήκες των Ελληνικών ΑΕΙ είναι εξαιρετικά πτωχές.	Οι βιβλιοθήκες των Ελληνικών ΑΕΙ είναι εξαιρετικά πλούσιες. Μόνο που πολλά βιβλία και περιοδικά βρίσκονται στις ατομικές βιβλιοθήκες των καθηγητών και είναι έτσι ουσιαστικά απρόσιτα στην πανεπιστημιακή κοινότητα.
Τα περιφερειακά ΑΕΙ έχουν βοηθήσει στην αποκέντρωση και στην εκπαίδευση ανάπτυξη της περιφέρειας.	Η εκπαιδευτική ανάπτυξη της περιφέρειας είναι όντως στόχος στρατηγικής σημασίας, για την υλοποίηση του οποίου η ευθύνη της Πολιτείας είναι μεγάλη. Όμως, πλην εξαιρέσεων, πολλά μέλη ΔΕΠ και πολλοί φοιτητές περιφερειακών ΑΕΙ περνάνε το χρόνο τους κυρίως στην Αθήνα.
Με τη θέσπιση πλαισίου για μέλη ΔΕΠ «πλήρους απασχόλησης» κατοχυρώνεται η πλήρης αφοσίωση των καθηγητών στα καθήκοντά τους.	Ακριβώς όπως η ποταποαγόρευση έκοψε σα μαχαίρι την κατανάλωση αλκοόλ. Δεν υπάρχει κανένας σοβαρός μηχανισμός (α) ελέγχου της παρουσίας μελών ΔΕΠ μέσα στα ΑΕΙ, (β) κυρώσεων εκείνων που η παρουσία τους είναι μηδαμινή, και (γ) ανταμοιβής εκείνων που εκτελούν με ευσυνειδησία το καθήκον τους.
Οι εκλογές και προαγωγές μελών ΔΕΠ γίνονται δημοκρατικά (και άρα αξιοκρατικά).	Αυτό ενίοτε ισχύει. Όταν όμως το εκλεκτορικό σώμα αποτελείται από ανθρώπους που ανήκουν στον πολύ στενό επαγγελματικό (η και κοινωνικό) κύκλο ενός υποψηφίου, είναι πολλές φορές δύσκολο να ψηφίσει κανείς αντικείμενα. Παρά την περισσότερη «δημοκρατία», στην Ελλάδα οι προσωπικές σχέσεις του υποψηφίου (καλές ή κακές) με αυτούς που θα τον κρίνουν μετράνε επικίνδυνα πολύ. Οι ζημιές από κακές επιλογές προσωπικού είναι συχνά μη αναστρέψιμες.
Ο φοιτητικός συνδικαλισμός αποτελεί ιγνή δημοκρατική δύναμη στα ΑΕΙ.	Οι φοιτητικές κομματικές παρατάξεις λίγο ενδιαφέρονται να βρεθούν λύσεις στα πραγματικά προβλήματα των ΑΕΙ, γι' αυτό και η αποχή κυριαρχεί στις φοιτητικές εκλογές.
Κάθε προσπάθεια να περιορισθούν οι δημοκρατικές κατακτήσεις του φοιτητικού κινήματος είναι εκ του πονηρού και καταδικαστέα.	Εκτός εάν «δημοκρατική κατάκτηση» είναι το δικαίωμα να μπορεί ο φοιτητής να προσέρχεται στο μάθημα ως σε καφενείο, να εμφανίζεται μόνο στις εξετάσεις, να μπορεί να αποτυγχάνει σε απεριόριστο αριθμό μαθημάτων, και να είναι φοιτητής επί αδούτο ανεξαρτήτως της επίδοσής του (κάτι που δεν ισχύει σε κανένα σοβαρό έργο ΑΕΙ). Η κατάκτηση του δικαιώματος να είναι κανείς τούβλο με έξοδα του Ελληνικού λαού είναι αντιδημοκρατική και θα πρέπει να εξολοφρευθεί.

Το πανεπιστημιακό άσυλο μπορεί να περιφρουρηθεί από την πανεπιστημιακή κοινότητα.	Ότε οι φοιτητές, ότε το προσωπικό των πανεπιστημίων είναι εκπαιδευμένοι μπράβοι. Το πραγματικό άσυλο (που είναι η ελευθερία έκφρασης και γνώμης και όχι το δικαίωμα της ατιμώρητης καταστροφής της περιουσίας του Ελληνικού λαού) είναι ανυπεράσπιστο μπροστά σε κάθε μορφή βίας και καταλύεται εξ' ορισμού όταν τέτοια βία ασκείται από οποιονδήποτε.
Ο κίνδυνος να μετατραπούν τα δημόσια ΑΕΙ σε «ΑΕΙ-επιχειρήσεις» είναι θανάσιμος, διότι έτσι διακυβεύεται η ανεξαρτησία τους από συμφέροντα άσχετα με το δημόσιο συμφέρον.	Η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι ήδη όμηρος έμπορικών συμφερόντων, που δεν έχουν καμία σχέση με το δημόσιο συμφέρον (π.χ. φροντιστήρια, συγγράμματα, κ.λπ.). Λίγα ακούγονται για την εξάλειψη αυτών των συμφερόντων. Αντίθετα, το σύνθημα «όχι στο ΑΕΙ - επιχείρηση» είναι εμπόδιο στην ορθολογική και διάφανη διαχείριση των πόρων που παίρνουν τα ΑΕΙ από το κράτος.
Η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων καλώς απαγορεύεται από το Σύνταγμα, για να μπορεί το κράτος να ελέγχει τον στρατηγικό τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.	Με 35.000 φοιτητές, η Ελλάδα είναι υπ' αριθ. 4 στον κόσμο σε αριθμό φοιτητών εξωτερικού (μετά τις Κίνα, Ινδία, Μαλαισία, χώρες με πολύ μεγαλύτερο πληθυσμό). Πολλοί από αυτούς φοιτούν σε πανεπιστήμια κακής ποιότητας (αν και αρκετοί διατρέπουν σε ΑΕΙ διεθνούς φήμης). Εξάγονται τεράστιες ποσότητες συναλλαγμάτων, και πολλοί από τους φοιτητές που φεύγουν (πολλές φορές οι πιο καλοί) δεν θα ξαναγυρίσουν ποτέ στην Ελλάδα. Όλα αυτά στο βωμό του στρατηγικού ελέγχου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πρέπει να παρέχεται στους Ελληνοπαίδες, παρόλον ότι ντε φάκτο κανένας τέτοιος έλεγχος δεν υπάρχει.
Ιδιωτικά πανεπιστήμια στην Ελλάδα αποκλείεται να λειτουργήσουν σωστά, λόγω των μεγάλων επενδύσεων που απαιτούνται.	Ακόμη και για πανεπιστήμια για τα οποία απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις (και αυτό δεν ισχύει για όλα), αυτό δεν είναι λόγος να απαγορεύεται συνταγματικά η ίδρυσή τους. Όπως και στις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης (για τις οποίες παρόμοια απαγόρευση δεν υπάρχει), ο ιδιώτης που θα αναλάβει την ίδρυση ενός ΑΕΙ θα αναλάβει επίσης και τον επιχειρηματικό κίνδυνο να μην έχει το ΑΕΙ σωστές προδιαγραφές.
Προϋπόθεση για την ποιότητα της ανώτατης εκπαίδευσης είναι να διατηρηθεί ο δημόσιος χαρακτήρας της. Απόδειξη είναι η χαμηλή ποιότητα των ιδιωτικών ΙΕΚ και άλλων «κέντρων ελευθέρων σπουδών».	Άπαξ και απαγορεύεται να ιδρυθεί οποιοδήποτε ιδιωτικό ΑΕΙ (ακόμα και κάποιο με σωστές προδιαγραφές), επόμενο είναι οι προδιαγραφές των κάθε λογής «ΑΕΙ - μαιμούδιών» που υπάρχουν σήμερα στην Ελλάδα να είναι ανεξέλεγκτες και χαμηλές. Εάν επιτραπώνταν ιδιωτικά πανεπιστήμια, μερικά θα είναι καλής και μερική κακής ποιότητας. Οι καλοί φοιτητές θα επιζητήσουν να μπουν στο καλό ΑΕΙ (δημόσιο ή ιδιωτικό), και οι εργοδότες θα επιζητήσουν να προσλάβουν απόφοιτους από αυτό.
Για να λυθούν τα προβλήματα των ΑΕΙ χρειάζεται μια νέα Χάρτα για την Ανωτάτη Εκπαίδευση».	Τα προβλήματα των ΑΕΙ είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με γενικότερα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας (αγορά εργασίας) καθεστώς προσλήψεων στο δημόσιο, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, παραπαιδεία, επαγγελματική εκπαίδευση, έρευνα και ανάπτυξη, βιομηχανία, κ.λπ.) και δεν μπορούν να λυθούν μεμονωμένα. Καμμία Χάρτα δεν θα επιφέρει τα ΑΕΙ να λειτουργήσουν σωστά εάν ταυτόχρονα δεν εξολοφρευθούν μακροχρόνιες στρεβλώσεις σε άλλους τομείς της οικονομίας.
Οι πόροι του πακέτου Ντελόρ θα λύσουν τα προβλήματα των ΑΕΙ.	Το Υπουργείο Παιδείας είναι πλήρως ανίκανο να διαχειριστεί αποτελεσματικά αυτούς τους (σημαντικούς πράγματι) πόρους, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλος κίνδυνος αυτοί είτε να χρησιμοποιηθούν στραβά, είτε να χαθούν ανεπιστρεπτή.
Για να λυθούν τα προβλήματα των ΑΕΙ θα πρέπει να αυξηθεί ριζικά ο κρατικός προϋπολογισμός για την Παιδεία.	Ναι, σίγουρα θα πρέπει να αυξηθεί. Αλλά: Το κράτος θα πρέπει επίσης να βρει το θάρρος (α) να επιβάλει μηχανισμούς ορθολογικής και διαφανούς διαχείρισης ώστε να μεγιστοποιηθεί η χρησιμότητα των πόρων που διατίθενται, (β) να παραδεχθεί ότι αδυνατεί να καλύψει από μόνο του τη μεγάλη ζήτηση για τριτοβάθμια εκπαίδευση και να παράσχει τη δυνατότητα και σε ιδιώτες να καλύψουν ένα κομμάτι της ζήτησης αυτής, (γ) να δώσει τα κονδύλια για τα ΑΕΙ κατ' ευθείαν στους φοιτητές, δίνοντας τους έτσι μεγαλύτερη ελευθερία να επλέξουν το ΑΕΙ που θέλουν και (δ) να διορθώσει την κοινωνική ανισότητα ζητώντας συμμετοχή στο κόστος από αυτούς που μπορούν να πληρώσουν.
Κάθε κριτική για τα δημόσια ΑΕΙ (άρα και το παρόν άρθρο) εντάσσεται στο πλαίσιο πολέμου από οργανωμένα σκοτεινά συμφέροντα (ντόπια και ξένα) με σκοπό τη σταδιακή υποβάθμιση των ΑΕΙ και την απόπειρη επικράτηση των ιδιωτικών πανεπιστημίων.	Ίσα ίσα, οι υπέρμαχοι της διατήρησης του κατεστημένου (δηλαδή του «βολέματος») είναι ακριβώς αυτοί που συστηματικά συμβάλλουν σε μια τέτοια πιθανή έκβαση. Στην ομάδα αυτή εντάσσεται και το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο είτε λόγω αδράνειας, είτε λόγω ανικανότητας, δεν μπορεί ή δεν θέλει να προχωρήσει στις αναγκαίες τομές για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα καλά δημόσια πανεπιστήμια στην Ελλάδα, αν αφηθούν να λειτουργήσουν με ιγνή τρόπο, δεν έχουν να φοβηθούν τίποτα από τον ανταγωνισμό, από οπουδήποτε και αν αυτός προέλθει.

(*) Καθηγητής της ναυπηγικής στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.